

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПЕТРА МОГИЛИ**

КУМΠΑН СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 821.111”19”–131.1 Івлін Во.09

НОВЕЛІСТИКА ІВЛІНА ВО: ПОЕТИКА КОМІЧНОГО

10.01.04 – література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Миколаїв – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі української філології, теорії та історії літератури Інституту філології Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
Міхільов Олександр Дмитрович,
професор кафедри теорії та практики
перекладу з німецької мови,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
Потніцева Тетяна Миколаївна,
завідувач кафедри зарубіжної літератури,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара;

кандидат філологічних наук, доцент,
Нагачевська Олена Олександрівна,
доцент кафедри іноземних мов,
Хмельницький національний університет

Захист відбудеться 21 грудня 2015 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 Чорноморського державного університету ім. Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Автореферат розісланий

2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Старшова О.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Івлін Во (Evelyn Waugh, 1903–1966) – видатний письменник-сатирик, якого ще за життя було зараховано до класиків англійської літератури ХХ століття, за роки своєї літературної діяльності створив близько тридцяти книг. Літературна спадщина Івліна Во вивчалася у низці робіт відомих вітчизняних і зарубіжних вчених (Г. Анджаларідзе, М. Бредбері, В. Івашова, Дж. Каренс, І. Левідова, Ф. Стопп). Без сумніву, їхній внесок у популяризацію Івліна Во величезний, але попри високу цінність проведених досліджень, жоден так і не став достеменно визначати форми комічного, характерні для Івліна Во. Чіткої термінології не дотримувались, межі між різними формами комічного розмивалися, а Івліна Во характеризували як представника сатири, комічної сатири, іронічної сатири, сатиричної іронії, іронії, гумору і навіть чорного гумору.

Крім того, переважно досліджували і продовжують активно досліджувати наразі романи Івліна Во, а його новели та оповідання фактично випали із дослідницького простору. Тільки в новому столітті в англо-американському літературознавстві романній творчості письменника присвячено близько десяти монографій (Richard Begam and Michael Valdez Moses, 2007; Paula Byrne, 2011; Jonathan Greenberg, 2011; Christopher Hitchens, 2012; David Lebedoff, 2008; Carlos Villar Flor, Robert Murray Davis, 2005; Peter Wilkin, 2010) і чотири дисертаційні дослідження (Seth C Holler, 2014; Alice Glen Reeve-Tucker, 2012; K.J. Gilchrist, 2001). Чотири літературознавчі дисертації були представлені в Росії (М.С. Балашова, 2015; І.В. Бердникова, 2006; Л.Р. Татарнікова, 2006; О.Г. Воскресенська, 2004) та одна у вітчизняному літературознавстві – дисертація О.С. Бойницької про художній світ романів І. Во (2000).

Вибір новелістики Івліна Во для дослідження комічного зумовлено декількома чинниками. По-перше, письменник не тільки продовжив традиції комічного класиків англійської літератури В. Шекспіра, Дж. Свіфта, Ч. Діккенса, В. Теккерея, але й значною мірою вплинув на розвиток англійської новели сатирико-гумористичного спрямування. По-друге, Івлін Во є всесвітньо визнаним майстром слова, чий стиль, що захоплює читачів та дослідників своєю точністю, виразністю та сучасністю, є органічним поєднанням традиції із загальними тенденціями розвитку прози ХХ століття. Новелістика, як і інші твори письменника, до сьогодні не втратила своєї привабливості, гостроти та актуальності, про що свідчить і постійний попит серед читачів різних поколінь у всьому світі, і зростаючий інтерес літературної критики до різних аспектів його спадщини.

Корпус творів малої форми Івліна Во становить 39 новел та оповідань, вісім подорожніх нотаток, критичні роботи та посвячення, документальні нариси, листи та щоденники, які охоплюють усі роки життя і, таким чином, повністю віддзеркалюють творчий шлях письменника. За стилем, структурою та персонажами мала проза споріднена із його романами. Отже, дослідження новелістики Івліна Во, крім заповнення існуючої лакуни в уявленнях про його здобутки в жанрі малої прози, відкриває нові можливості для подальшого осмислення та кращого розуміння його творчості взагалі.

Актуальність теми дисертації обумовлена тим фактом, що, по-перше, комічне є невід'ємною рисою художнього мислення ХХ – початку ХХІ століть, а, по-друге, новелістика Івліна Во, незважаючи на її високу художню й естетичну цінність і тісний зв'язок з англійською сатирико-гумористичною традицією, не знайшла належного осмислення в науковій літературі, а більшість його новел не перекладалась українською мовою. Крім того, не приділялась увага структуроутворюючій ролі комічного і поетиці комічного в текстах малої форми автора. Комплексний аналіз поетики комічного новел Івліна Во сприятиме формуванню надійного наукового уявлення про специфіку його малої прози. З огляду на сучасні тенденції розвитку літературознавства дослідження із зазначеної теми є актуальним і перспективним.

Зв'язок роботи з науковими темами та програмами: дисертаційна робота виконана згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри історії зарубіжної літератури та класичної філології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах наукової теми «Розвиток і взаємодія художньо-естетичних систем у літературі та мистецтві» та кафедри української філології, теорії та історії літератури Інституту філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Тему дослідження «Комічне в новелістиці Івліна Во: еволюція і поетика» затверджено Вченою радою філологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 10 від 18.05.2012) і схвалено бюро Науково-координаційної ради з проблеми «Класична спадщина і сучасна художня література» Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України (протокол № 4 від 16.10.2012); за рекомендацією кафедри української філології, теорії та історії літератури Інституту філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили від 09 червня 2015 р. тему перезатверджено у формулюванні «Новелістика Івліна Во: поетика комічного», і затверджено на засіданні Вченої ради Чорноморського державного університету імені Петра Могили 11 червня 2015 р. (протокол № 11).

Мета дослідження – провести комплексний аналіз новелістичної спадщини Івліна Во із урахуванням смислової і структуроутворюючої ролі комічного, виявити художньо-естетичну специфіку комічного в новелістиці письменника та виокремити і класифікувати засоби його утворення.

Для досягнення окресленої мети передбачено вирішення таких **завдань**:

- систематизувати наявні ідеї науково-критичної літератури про новелістичну творчість Івліна Во та роль комічного в ній;
- на основі сучасних положень жанрології визначити жанрову специфіку новел І. Во і виокремити їх у контексті малих форм прози письменника;
- простежити генезу комічного у творчості письменника, окреслити традиційні риси і новаторство в його художній практиці;
- проаналізувати новелістичну спадщину письменника на основі сучасних концепцій комічного як специфічної форми естетичного світосприйняття;
- виявити типологію та специфіку форм комічного і засобів реалізації комічного в новелістиці Івліна Во;

- виокремити та систематизувати мовні та немовні засоби комічного;
- проаналізувати умови реалізації комічного потенціалу антропонімікону, топонімікону, мовного комізму, комізму персонажів і комізму ситуацій;
- описати структуроутворюючу та художньо-смыслову і естетичну роль комічного в новелістиці Івліна Во.

Об'єкт дослідження – сукупність новелістичної спадщини Івліна Во, лейтмотивом якої є комічне, у збірці «The Complete Stories of Evelyn Waugh» (1999) – першому у світі виданні творів малої прози Івліна Во в одній книзі.

Предмет дослідження – поетика комічного, способи його утворення та структурна і художньо-смыслова функція в новелах Івліна Во.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять фундаментальні положення, розроблені в працях класичного і сучасного літературознавства про природу жанру (М.М. Бахтін, М.М. Дарвін, Б.М. Ейхенбаум, Н.Х. Копистянська, Н.Л. Лейдерман, Є.М. Мелетинський, А.В. Михайлов, Н.Д. Тамарченко, В.І. Тюпа, О. Уеллек і Р. Уоррен, Н. Фрай, С.Ш. Шаріфова), поняття комічного (Ф. Беаті, А. Бергсон, Ю.Б. Борєв, Б. Дземідок, Л.В. Карасьов, І. Криштафович, О.Д. Міхільов, Дж. Морреалл, Жан-Поль, В.Я. Пропп, М.Т. Рюміна), а також класифікації комічного (Ю.Б. Борєв, 1957; Б. Дземідок, 1974; В. Раскін, 1985; Т.Б. Любімова, 1990; С. Агтардо, 1994; Т. Вітч, 1998). У формуванні концепції роботи значну роль відіграли положення сучасного літературознавства про картину світу (Ю.Д. Апресян, А.А. Залізник, Б.О. Серебренніков, Б. Уорф), поетоніміку (М.М. Бахтін, М.В. Буєвська, В.В. Виноградов, С.І. Влахов, Р.С. Гіляревський, В.М. Калінкін, В.Н. Комісаров, С.П. Флорін) та комічну картину світу (І.В. Попченко).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше здійснено системний аналіз новелістичної спадщини І. Во в її зв'язку з національною традицією комічного Англії, визначено структуроутворюючу роль комічного і виокремлено умови реалізації комічного потенціалу мовних структур; виявлено мовну особистість письменника та характер трансформації комічного в новелах раннього та пізнього періодів його літературної діяльності.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що в роботі уточнено жанрові параметри новелістики І. Во, показано смыслову і структуроутворюючу роль комічного в новелістичній нарації та способи його реалізації. Запропоновані підходи можуть використовуватися для подальшої розробки основних положень лінгвістичної концепції комічного і розвитку інтегруючої теорії комічного та дослідження англійської літератури ХХ століття зокрема.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання положень дисертації під час розробки теоретичних та практичних курсів з історії зарубіжної та англійської літератур ХХ століття, а також на лекційних та семінарських заняттях з теорії літератури, практики перекладу, спецкурсів з інтерпретації комічного тексту та спецсеминарах з творчості І. Во. Результати цього дослідження можуть бути корисними при укладанні навчальних та методичних посібників із зазначених дисциплін, написанні курсових, бакалаврських та магістерських робіт, а також подальшому вивченні творчості Івліна Во.

Особистий внесок здобувача: дисертація та всі опубліковані статті написані автором самостійно. Усі переклади оригінальних текстів Івліна Во українською мовою виконані автором дисертаційного дослідження самостійно.

Апробація результатів дослідження: основні положення дисертації доповідались та обговорювались на конференціях: Міжнародна наукова конференція «Функціонування літератури в культурному контексті епохи» (Дніпропетровськ, 2003), V Міжнародні Чичерінські читання «Проблеми розвитку художньої прози» (Львів, 2004), Всеукраїнська наукова конференція «Літературна герменевтика та рецептивна теорія у сучасному науковому контексті» (Чернівці, 2006), Міжнародна наукова конференція «Криза Теорії» (Чернівці, 2007), Міжнародна наукова конференція «Література, мистецтво і гуманітарні науки XXI століття у перспективі глобалізаційних процесів» (Харків, 2008), Всеукраїнська науково-практична конференція «Зарубіжні письменники і Україна» (Полтава, 2010), Міжнародна наукова конференція «Наукова спадщина О.О.Потебні в контексті розвитку Європейської філологічної думки XIX-XXI ст. (до 175-річчя О.О.Потебні)» (Харків, 2010), I Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному поліетнічному суспільстві» (Мелітополь, 2012), V Міжнародний український науковий конгрес дослідників зарубіжної літератури та культури «Світова література на перехресті культур та цивілізацій» (Євпаторія, 2012), XI Міжнародний науковий симпозіум «Російський вектор у світовій літературі: Кримський контекст», (Саки, 2012), VII Міжнародна науково-практична конференція «Простір літератури, мистецтва та освіти – шлях до миру, злагоди та співробітництва між слов'янськими народами» (Харків, 2012), XXVIII-XXIX Міжнародна заочна науково-практична конференція «Наукова дискусія: питання філології, мистецтвознавства та культурології» (Москва, Росія, 2014), Всеукраїнська науково-практична конференція «XII Гоголівські читання» (Полтава, 2015).

Публікації. Основні положення дослідження викладено у 10 одноосібних публікаціях, серед них 6 статей опубліковано у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні.

Структура дисертації визначається логікою вивчення поставленої проблеми й вирішення окреслених завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (324 позиції) та двох додатків. Загальний обсяг дисертації складає 231 сторінку, із них – 181 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; охарактеризовано стан вивчення проблеми та розкрито наукову новизну; окреслено методи і теоретичну базу роботи; визначено її теоретичне й практичне значення; представлено структуру дисертації; наведено відомості про апробацію отриманих результатів.

У **Розділі 1 «Рецепція новелістики Івліна Во і теоретико-методологічні аспекти дослідження»** розглянуто проблеми неоднозначності науково-критичної

рецепції творчості Івліна Во в зарубіжному та вітчизняному науковому просторі; теоретико-методологічні аспекти жанрології та поетонімології; представлено сучасні уявлення про комічне з урахуванням класичних теорій комічного; визначено жанрологічні аспекти новелістики письменника. Перший розділ складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі **1.1. «Традиції комічного в англійській літературі»** окреслено характерні риси комічного як форми національного світосприйняття в Англії, починаючи з першої пам'ятки англосаксонської писемності, епосу «Беовульф»; його еволюція у творах англійських письменників, особливо у представників Вікторіанської епохи. Діккенс, Теккерей, Керролл, Гарді та інші закріпили та розвинули традиції комічного в англійській літературі, які в подальшому вплинули і на естетику англійської новели, визначаючи напрями літературних пошуків наступних поколінь, що яскраво простежується на прикладі новелістичних здобутків Івліна Во.

У підрозділі **1.2. «Передумови формування новелістичної оповіді в Англії в ХІХ столітті»** показано підвищення дослідницького інтересу до англійської новели на початку ХХІ століття, що підтверджується зверненням широкого кола науковців до цього жанру, серед яких дослідження Н. Цветкової малої прози Кетрін Менсфілд (Росія, 2006), З. Воронової – Мері Шеллі (Україна, 2007); Н. Єрьомкіної – Ч. Діккенса, В. Теккерей, Т. Гарді (Росія, 2009); О. Росстальної – Т. Гарді (Україна, 2011); О. Дерикоз – А. Картер, П. Фітцджеральд, А. Байєтт, Д. Лессінг (Україна, 2013).

Відзначено, що на час появи Івліна Во на світовій літературній арені новела пройшла великий шлях від «Декамерона» Дж. Боккаччо кінця ХІV століття до новели-казки Ернста-Теодора-Амадея Гофмана, реалістичної новели Проспера Меріме, містичної новели Едгара Аллана По, новели-детектива Конан Дойля, гумористичної новели О. Генрі.

У ХІХ столітті були створені сприятливі умови для формування англійської новели як окремої літературної форми, яка дозволяла б застосовувати існуючі методи літературно-критичного аналізу, по-перше, через інтенсивний друк журналів; по-друге, через сильний вплив майстрів американської новели Едгара Аллана По, Генрі Джеймса та О. Генрі, а також видатного російського письменника А.П. Чехова.

Початок ХХ століття відзначився різноманітністю стильових пошуків та напрямів розвитку англійської новели. Це і неоромантична новела (Р. Кіплінг, Дж. Конрад, Р. Стівенсон, О. Уайльд) і новела реалістична (А. Бенет, Дж. Голсуорсі, Г. Уеллс, Б. Шоу), і новела детективно-психологічна (А. Конан-Дойль, Г.К. Честертон), і новела сатирико-гумористичного спрямування (Дж. К. Джером, Д. Кольєр), хоча сатира і гумор у більшій або меншій мірі є взагалі характерною рисою англійської новели. На ниві новелістики з'являються нові письменники, творчість яких згодом стає гордістю англійської літератури: І. Во, В. Вулф, Г. Грін, Д. Лессінг, Дж. Ліндсей, Д. Лоуренс, В. С. Моем, Р. Олдінгтон, Дж. Олдрідж, М. Спарк, О. Хакслі. Розширюється і збагачується змістовність новели та її жанровий діапазон за рахунок жанрових взаємопроникнень, змішування ідей та

поглядів, поглиблення соціального, морального та філософського планів, фантастичного та комічного начал.

Підрозділ **1.3. «Рецепція новелістичної та романної творчості Івліна Во у діахронічному аспекті»** присвячено аналізу існуючих критичних оцінок творчості письменника. Англійських дослідників творчої спадщини Івліна Во можна умовно об'єднати в декілька груп. Для одних вчених основу дослідження склала перевага комічного начала у творчості Івліна Во, для інших – релігійне світосприйняття письменника і, нарешті, біографічний підхід став основою третьої групи. Першим з англійських критиків комплексне дослідження романної творчості Івліна Во провів Малколм Бредбері (1932-2000), в якому було не тільки проаналізовано його твори, але ще й розглянуто біографію, як один з чинників, що вплинули на становлення літературного стилю письменника.

Шлях до розуміння Івліна Во на радянському та пострадянському просторі починався з повного нерозуміння його творчості та обвинувачень автора у реакційних поглядах, причиною чого стали його аристократичне походження, скандальна біографія та неоднозначна особистість. Тільки наприкінці 1960-х – початку 1970-х років з'явилися перші спроби справжнього літературознавчого аналізу творчих здобутків письменника. Велика заслуга у вивченні робіт Івліна Во належить Г.А. Анджaparідзе (1943-2005), який звернув увагу на комічний дар письменника та багатство його стилю.

В українському літературознавстві того часу аналіз романів Івліна Во представлено у дослідженнях І.О. Києнко.

Літературні критики початку ХХІ століття відносять Івліна Во до комічних сатириків, високо оцінюючи його стилістику. Усі дослідники, незважаючи на відмінність підходів і трактувань окремих романів, одноставно відзначають найвищий сатирично-гумористичний дар письменника і його майстерність. Що стосується малої прози, то її рецепція зовсім відсутня.

У підрозділі **1.4. «Теоретико-методологічні аспекти дослідження новелістики Івліна Во»** визначено теоретичні засади дослідження жанрологічних, ідейно-сміслових та поетологічних аспектів новелістичного доробку письменника.

У пункті **1.4.1. «Жанрологічні аспекти новелістики Івліна Во»** доведено, що жанрова невизначеність малої прози Івліна Во пов'язана, по-перше, з тим, що новелістична спадщина Англії взагалі вивчена недостатньо; по-друге, багато хто із сучасників письменника визнавав талант Івліна Во тільки як романіста, вважаючи, що не можна майстерно оволодіти різними жанрами.

Літературні уподобання Івліна Во формувалися під впливом багатьох факторів: він народився і виріс в літературному середовищі, з дитинства був оточений книжками та завдяки професії свого батька-редактора часто ставав свідком розмов літераторів про мистецтво, літературу та сучасні тенденції; і саме тому новела, як популярна літературна форма початку ХХ століття, привернула увагу письменника.

Художня своєрідність оповідної манери та історико-культурні чинники формування англійської літератури початку ХХ століття дозволяють включити в новелістику раннього періоду творчості Івліна Во його твори з 1926 по 1936 рік. По-

перше, це був період формування і становлення його художнього стилю, коли він експериментував з новими формами і прийомами, темами і стилістикою; по-друге, в липні 1936 року вийшла перша збірка новел письменника.

Ґрунтуючись на положеннях Б.М. Ейхенбаума, Є.М. Мелетинського, А.В. Михайлова, В.П. Скобелева, М.П. Утехіна про специфіку жанрових ознак новелістичної моделі та її відмінність від жанрової моделі оповідання та розвиваючи продуктивні судження М.Н. Дарвіна, Н.Д. Тамарченко, В.І. Тюпи, що новела разом з епопеєю та героїчним епосом належить до канонічних жанрів і різниться з оповіданням, якому властива відкритість і незавершеність сюжету, своєю замкненістю, смисловим «закругленням» та вичерпністю, асиметричністю сюжету і сюжетним поворотом (пуантом), було встановлено, що визначені критерії співпадають зі структурними елементами більшості творів малої прози Івліна Во. Це, зокрема, проста, але з незвичною подією фабула, комбінація динамічних та статичних мотивів, динамізм подій, новизна фінальних мотивів, забарвлена комізмом оповідна манера викладу та визначальна роль випадку в розвитку сюжету новели.

У пункті 1.4.2. *«Комічне як специфічна форма ідейно-художньої своєрідності новелістики Івліна Во у світлі сучасних уявлень про комічне»* розглянуто теоретичні аспекти комічного та визначено підходи до аналізу його функціонування, оскільки основним оповідним модусом новелістики Івліна Во є комічне, актуалізація якого відбувається за допомогою всього спектра засобів та видів комічного. Визначення сатирико-гумористичного начала в новелістиці письменника обумовило звернення до теорії комічного, у розумінні якого ми виходимо із сукупності тих поглядів, які закладено в працях М. Бахтіна, А. Бергсона, Ю. Борєва, Г. Гегеля, Б. Дземідока, Жана-Поля, Л. Карасьова, М. Рюміної та інших. Згідно з цими поглядами, комічне є специфічною естетичною категорією осмислення світу, яка в художньому творі реалізується за допомогою форм і засобів, здатних викликати сміхову реакцію або посмішку несподіваним поглядом на звичні уявлення та явища. У цій сміховій реакції відбувається відкриття нових смислів та нових аспектів реальності.

Для опису функціонування комічного в новелістиці І. Во застосовано класифікації засобів комічного, запропоновані Ю. Борєвим, Б. Дземідоком, А. Макарянном, В. Проппом, та думку О. Міхільова про спорідненість форм комічного та їх взаємодію в художній практиці, що обумовлює вживання при аналізі комічного у творах таких термінів, як сатирико-гумористична література (інтенція, стихія, пафос, модус тощо), гумористично-сатиричне забарвлення, сатирико-іронічне (саркастичне) або гумористично-іронічне відношення тощо.

Взято до уваги ідеї сучасних англійських теорій комічного кінця ХХ – початку ХХІ століть, зокрема лінгвістичні теорії гумору та виявлення умов, що роблять текст комічним: «Семантична Теорія Скриптів Гумору» («The Semantic Script Theory of Humour», SSTH, В. Раскін, 1985) та «Загальна Теорія Вербального Гумору» («The General Theory of Verbal Humour», GTVH, С. Агтардо, В. Раскін, 1991), за якими умови реалізації комічного в тексті, а саме протилежність скриптів, логічні механізми, ситуації, об'єкти висміювання, нарративні стратегії та мова, є

результатом несподіваного перетинання двох незалежних, але логічно виправданих контекстів, що характеризуються невідповідністю між семантичними скриптами.

Відрефлексовані як продуктивні для аналізу поетики комічного ідеї поетонімології, згідно з якою кожне ім'я набуває додаткового семантичного змісту, розкриває повною мірою свій художньо-естетичний потенціал і, таким чином, впливає на розширення потенціалу поетонімосфери.

У Розділі 2. «Поетика комічного в новелістиці раннього періоду» проаналізовано жанрову специфіку ранніх новел письменника крізь призму комічного з виокремленням проблемно-тематичного аспекту ранньої новелістики, комічних персонажів, сюжетно-композиційної побудови і комізму ситуацій та мовних засобів комічного. Другий розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Проблемно-тематичний аспект ранньої новелістики» розглянуто спектр основних концептів, властивих раннім новелам Івліна Во, які, зважаючи на антропоцентричний та етноцентричний підходи до аналізу мовних явищ, є, з одного боку, відтворенням суб'єктивної свідомості автора як носія англійської національної культури та з іншого – складовою національної концептосфери.

Виокремлене коло концептів ранньої новелістики письменника характеризує основу британського національного світосприйняття першої третини ХХ століття, позначену такими універсальними базовими концептами, як «родина», «шлюб», «любов», «віра», «співчуття», яка доповнюється власною концептосферою британців: «будинок», «маєток», «толерантність», «розваги», «реальність життя», «подорож», «активна дія», «страждання», «самотність», «відокремленість», «зрада», «світський етикет» тощо. Сукупність цих концептів свідчить радше про побутово-психологічну і моральну проблемно-тематичну спрямованість сатири та гумору письменника, ніж про соціальну. Соціальні мотиви, хоча і присутні в художньо-смісловому полі ранніх новел, але в цілому вони відіграють побічну роль.

В проблемно-тематичному колі засобами комічного актуалізуються мотиви, пов'язані з усталеними національно-етнічними уявленнями про фундаментальні моральні цінності, з їх трансформацією та деградацією, а також мотиви, пов'язані з модерністськими пошуками в мистецтві, зокрема в кінематографії (новели «The Balance» – «Рівновага» та «Excursion in Reality» – «Експедиція в реальність»).

У підрозділі 2.2. «Поетика комічного в ранніх новелах» встановлено, що із загальної кількості (39) творів малої прози письменника до жанрової новелістичної моделі раннього періоду можна віднести 16 новел, а саме: «The Balance» («Рівновага», 1926), «A House of Gentlefolks» («Маєток знаті», 1927), «The Manager of 'Kremlin'» («Власник 'Кремля'» 1930), «Love in the Slump» («Любов у період економічного спаду», 1932), «Too Much Tolerance» («Занадто толерантний», 1932), «Excursion in Reality» («Експедиція в реальність», 1932), «Incident in Azania» («Випадок в Азанії», 1933), «Bella Fleace Gave a Party» («Белла Фліс влаштовує прийом», 1933), «Cruise. Letters from a Young Lady of Leisure» («Круїз. Листи від панянки», 1933), «The man who liked Dickens» («Людина, яка любила Діккенса», 1933), «Out of Depth» («Не у своїй тарілці», 1933), «By Special Request» («На численні прохання», 1934), «On Guard» («На варті», 1934), «Mr. Loveday's Little

Outing» («Коротка відпустка містера Лавдея», 1935), «Period Piece» («Стара історія», 1936), «Winner Takes All» («Переможець отримує все», 1936).

У пункті 2.2.1. «Комічні персонажі» виявлено структуро- і смислоутворюючу роль персонажів і персонажної системи в комічному забарвленні новел раннього періоду. Доведено, що своїми вчинками і поведінкою комічні персонажі відіграють провідну роль у створенні стихії комізму в поетиці новел І. Во.

Івлін Во філігранно прописує персонажів ранньої новелістики, використовуючи для цього різні засоби: прямий та опосередкований опис зовнішності, мову персонажу, ставлення до життя та вчинки, коментарі інших осіб. У цьому плані І. Во близький до новелістичної манери Т. Гарді, на відміну від якого він уникає докладних описів, звертаючись до новітніх прийомів компресії. Плідно розвиває він і традицію характеристики персонажів через наділення їх комічними антропонімами, закладену Ч. Діккенсом та В. Теккересем.

Використовуючи семантику внутрішньої форми поетонімів, І. Во дає своїм персонажам непрямі характеристики та демонструє власне ставлення до них і їхніх вчинків і тим самим програмує їх сприйняття читачем. Так, показуючи типовість того, що відбувається, Івлін Во звертається до поширених антропонімів свого часу: Глейдіс, Бейзіл, Чарльз, Адам, Агата – розповсюджені імена в Англії початку минулого століття. Якщо в сюжетній лінії трапляються представники Шотландії, то це має бути хтось на зразок МакДугала («Winner Takes All»), МакДональда («Incident in Azania»), або МакМастера («The man who liked Dickens»). Згадування історичних особистостей – Юлія Цезаря та Авраама Лінкольна – натякає на поважний вік героїні новели «Bella Fleace Gave a Party».

Топонімічні поетоніми пародіюють поширені в Англії назви населених пунктів Томб Бікон, Томб Хілл («tomb» – «гробниця, могила»), новела «Winner Takes All». Комічне навантаження несуть і назви будівель: назва родового маєтку Стайл з новели «A House of Gentlefolks» фонетично близька до квазіомонімів «style–stale» («стиль» – «затхлий, несвіжий»), що з перших рядків оповіді утворює очікування об'єкта пародії; назви замків Бойкот («boycott» «бойкотувати»), Мок-Хаус («mock» – «висміювати, глузувати») та Ньюхілл («new» – «новий») слугують важливою складовою комічного контексту в новелі «Bella Fleace Gave a Party».

У структурі ранніх новел починає набувати вирішального значення поетонімна вісь, яка створює поєднання комічно-навантажених поетонімів новели з її назвою. Багато новел І. Во раннього періоду спочатку видавались під іншими назвами. Так, новела «Love in the slumps» вперше побачила світ під назвою «The Patriotic Honeymoon», що посилює іронічність авторської інтенції, особливо на тлі розвитку сюжетної лінії, яка дуже далека і від патріотизму, і від справжнього медового місяця. Поетонімну вісь новели разом з назвою утворюють поетоніми Том Вотч («watch» – спостерігати) та Анжела Тренч-Тробрідж (подвійне прізвище – ознака шляхетного походження), які розвивають контрастивні відносини з імпліцитним значенням назви та іншими поетонімами оповіді, чим сприяють появі та розвитку стихії комічного.

Першим варіантом новели «Excursion in Reality» була назва «An Entirely New Angle» («Абсолютно новий підхід»), що іронічно натякає на події, визначені функціонуванням поетонімної вісі цього твору, яка проявляється у розгалуженому

семантичному полі поетоніма «Саймон Лент» («Lent» – Великий піст, період духовного очищення душі та переосмислення життя) та його стосунках з іншими, особливо з поетонімом «Шекспір», чим посилюється символічність назви новели, гротескність подій сюжету та його доведення до абсурду.

Поетонімна вісь новели «Bella Fleace gave a party» дублюється однойменним поетонімом в більш розширеному варіанті – міс Анабель Рошфор-Дойль-Фліс (співзвучно з «flea» – блоха), що своєю структурою передає комічну інтенцію автора. Потрійне прізвище як ознака знатності роду міс Анабель помножує комічність описів ірландського маєтку та пейзажу, а також робить акцент на поетиці контрасту.

У пункті 2.2.2. «*Сюжетно-композиційна побудова і комізм ситуацій*» показано, що Івлін Во продуктивно використовує потенціал сюжетно-композиційної побудови новел раннього періоду, відтворюючи власне світосприйняття в комічному модусі. Заголовки новел, зачини та фінали мають комічне навантаження, яке посилюється вдало розташованим пуантом та ефективним використанням можливостей ритму оповіді.

Однією з характерних особливостей новелістичної майстерності письменника є використання сюжетно-композиційної побудови для поступового і спочатку майже непомітного розгортання стихії комізму. Починаючи з назви, що і є певною проекцією комічної інтенції, і комізму імен, які створюють поетоніму вісь, позначену сатирико-гумористичною або іронічною аурую, письменник розширює її за допомогою накопичення деталей та елементів опису персонажів і подій, що характеризують їх як смішних, у чомусь неадекватних своєму соціальному стану або усталеній нормі. Ця невідповідність реалізується через сюжетно-композиційну структуру оповіді, яка зазвичай розвивається в цілому за п'ятифазною схемою сюжетного розгортання тексту: фаза початкового стану, за якою йде фаза встановлення нового партнерства, що супроводжується порушенням початкової рівноваги; далі відбувається лімінальна фаза – фаза випробування, і, нарешті, фаза наслідків – змінення стану героя і фінального стану, тобто стану нової рівноваги.

У пункті 2.2.3. «*Мовні засоби комічного*» доводиться, що комічний контекст є основною умовою реалізації комічного потенціалу мовних одиниць у новелах раннього періоду Івліна Во.

Виявлено, що для створення комічного контексту в ранніх новелах Івлін Во використовує різноманітні мовні засоби комічного – фонетичні, лексичні, фразеологічні та граматичні (морфологічні та синтаксичні). Це листи та листівки без знаків пунктуації, що нагадує джойсівський «потік свідомості»; вживання неозначених займенників, які підкреслюють зверхне ставлення «золотої молоді» до оточення та до визнаних світових історичних пам'яток; інтенсивне використання еліптичних речень, чим письмовий текст максимально наближається до усної комунікації; невідповідні контексту граматичні часові дієслівні структури тощо.

Для стилю ранньої новелістики Івліна Во характерне вживання еліптичних речень, як засобів мовної компресії, властивих усній комунікації.

У **Розділі 3. «Специфіка комічного в новелістиці пізнього періоду»** представлено аналіз семи новел пізнього періоду: «An Englishman's Home» («Дім англійця», 1939), «The Sympathetic Passenger» («Співчутливий пасажир», 1939),

«Tactical Exercise» («Тактичні навчання», 1947), «Scott-King's Modern Europe» («Сучасна Європа Скотта Кінга», 1947), «Compassion» («Співчуття», 1949), «Love Among the Ruins» («Любов серед руїн», 1953), «Basil Seal Rides Again» («Безіл Сіл знову на коні», 1963), які було виокремлено за параметрами жанрової моделі. Третій розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділі **3.1. «Нові концепти в новелах пізнього періоду»** проаналізовано основні концепти художнього світу новел цього періоду.

Констатується, що пізній період новелістики Івлін Во розпочинає новелою «An Englishman's Home», заголовок якої імпліцитно вказує на англійську ідіому «An Englishman's home is his castle» – «дім англійця – його фортеця», «мій дім – моя фортеця», посилюючи значення концепту «будинок / маєток» у національній англійській картині світу. Продуктивним способом утворення комічного для Івліна Во є актуалізація цього концепту і в інших новелах, де він переплітається з концептами «любов» та «ненависть» («Tactical Exercise», «Basil Seal Rides Again»), «земля», «спільнота» («An Englishman's Home»).

Заголовки новел підтверджують присутність концептів, властивих ранньому періоду, таких як, «будинок / маєток» («An Englishman's Home»), «співчуття / толерантність» («The Sympathetic Passenger», «Compassion»), «любов» («Love Among the Ruins»). З іншого боку, вони уточнюються: «будинок/ маєток» концептом «дім»; «любов» – концептом «руйнація», також додаються концепти «військові дії» («Tactical Exercise»), «закордон» («Scott-King's Modern Europe») та «успіх» («Basil Seal Rides Again»).

У більшості новел пізнього періоду сюжет також будується навколо концепту «вбивство», що саркастично посилює абсурд, який принесли геополітичні зміни другої половини ХХ століття в людське життя. Так, щире бажання майора Гордона в новелі «Compassion» врятувати єврейську родину призводить до того, що югославська влада засуджує їх до страти. У новелі «Love Among the Ruins» через підпали, влаштовані головним персонажем Майлзом Пластиком спочатку в армії, а потім у в'язниці, гинуть сотні людей.

Крім традиційних національних англійських концептів, у новелах пізнього періоду Івлін Во демонструє здатність відчувати нагальні теми, які з часом стануть глобальними. Так, сучасно звучить тематика переміщення народів, політичних втручань у життя інших країн, релігійних та етнічних переслідувань, які стали невід'ємною частиною життя людства кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У підрозділі **3.2. «Стильові особливості пізніх новел»** проаналізовано жанрову специфіку пізніх новел письменника, виокремлено проблемно-тематичний аспект, комічні персонажі, сюжетно-композиційну побудову і комізм ситуацій та мовні засоби комічного.

У пункті **3.2.1. «Комічна поетонімосфера другого періоду»** підтверджено, що персонажі новел і цього періоду традиційно є невід'ємною частиною поезики комічного. З першої появи у творі вони визначають комічний модус оповіді та налаштовують читача на глузування, скептицизм або сарказм.

Важливу роль для актуалізації комічного в новелах пізнього періоду відіграють ергоніми, що в поєднанні з образними поетонімами становлять основу поетонімної

вісі. Наприклад, усі три назви в'язниць, які згадуються в новелі «Love Among the Ruins», реально існують, що наближує заявлений Івліном Во у назві часовий простір близького майбутнього до сьогоденного життя. В усіх випадках у назвах в'язниць є елемент, який має семантичне значення, що в пародійному контексті новели розкриває саркастичну авторську інтенцію: HM Prison Wormwood Scrubs (В'язниця Її Величності Уормвуд Скрабз), «scrubs» з англійської означає «відмивка та очистка»; HM Prison Dartmoor (В'язниця Її Величності Дартмур), скорочено Moor, з англійської «болота»; та основне місце подій новели Mountjoy Prison – в'язниця, розташована в Ірландії, складається з двох англійських слів «mount + joy», що означає «гора веселощів». Письменник висміює аномальність того факту, що держава краще піклується про злочинців, ніж про законослухняних громадян.

У новелі «Love Among the Ruins» зображено комплексний персоніфікований образ Держави, яка створила Майлза, типового чоловіка-втілення сучасності, Нову Людину. Сарказм Івліна Во щодо появи такого типу англійця актуалізується низкою епітетів, якими вичерпуються майже всі можливі варіанти-шаблони, що були народжені цивілізацією за весь час існування людства.

Держава з символічною назвою Нейтралія, як натяк на те, що авторитарний режим може бути запровадженим у будь-якій країні світу, є важливим елементом оповіді в новелі «Scott-King's Modern Europe» – гострій сатиричній пародії на сучасні державні утворення повоєнної Європи. Нейтралія розташована в Середземномор'ї – чудовий клімат та прекрасна природа, але люди, які загралися в політичні ігри, можуть спалювати все, що дарує їм навколишнє середовище, та перетворити країну на карикатуру.

Поетонімна система новели «Compassion» насичена етнонімами: країнами, назвами народів та національностями, що утворюють додаткові значення глобальності та загальнолюдського масштабу подій новели.

У пункті 3.2.2. «*Структуроутворююча роль поетонімної вісі*» розглянуто потенціал комічного, що акумулюється системою комічних персонажів, актуалізується в сюжетно-композиційній побудові твору і одночасно визначає її особливості. Сюжетно-композиційна побудова наратива несе велике навантаження в реалізації комічної інтенції Івліна Во і є невід'ємною частиною комічної поетонімосфери новелістики другого періоду.

Відзначено, що текстологічний обсяг пізніх новел значно зростає. Так, за винятком двох новел, обсяг однієї з яких має шість («The Sympathetic Passenger»), а другої – вісімнадцять («Tactical Exercise») сторінок, обсяг інших коливається від двадцяти восьми сторінок («An Englishman's Home») до сорока однієї сторінки («Love Among the Ruins») та п'ятдесяти п'яти («Scott-King's Modern Europe»). Одночасно в цих новелах значно збільшена частка описовості й діалогічного начала, що обумовлює деяку зміну структури комічного через розширення поетонімосфери комізму ситуацій, непорозумінь, комічних епітетів, каламбурів та жартів.

Значно зростає роль поетонімної вісі, яка організує текстовий простір для взаємодії поетонімів, у результаті чого створюється та розвивається модус комічного в системі новелістичної поезики в цілому. Весь комплекс поетонімічних зв'язків стає зрозумілим тільки при системному аналізі поезики твору, поєднанні поетонімосфери

та сюжетно-композиційної специфіки. П'ятифазна оповідна модель, в якій поступово відбувається акумуляція комічного в описах, діях та діалогах персонажів, є характерною і для пізньої новелістики Івліна Во.

Так, поетонімна вісь новели «Love Among the Ruins: A Romance of the Near Future» в сукупності з поетонімами «Майлз Пластик» та «Клара» (пара закоханих), незважаючи на емпатичний наголос на коханні та романтичних стосунках, заявлений письменником у назві, працює на створення яскравої та надзвичайно гострої соціально-політичної сатири на англійську дійсність перших повоєнних років. Крім того, письменник використовує сатиричний прийом персоніфікації в новелі «Love Among the Ruins», де держава виступає як самостійний персонаж – Держава, де панують абсурдні ідеї, що визначають поведінку та життя людей. Ця нова риса сатиризації художньої творчості письменника викликала нерозуміння серед критиків та неоднозначне сприйняття новели.

У пункті 3.2.3. «Специфіка мовних засобів комічного пізніх новел» виокремлено комплекс мовних структур, які є активною складовою поезики комічного новелістики Івліна Во пізнього періоду.

Змішення стилів, коли військові терміни вплітаються в повсякденне цивільне життя, створює простір для актуалізації комічної інтенції Івліна Во в новелі «Tactical Exercise». Незважаючи на заголовок, основним конфліктом новели є стосунки між подружжям у повоєнний період, що зумовлює вибір корпусу лексичних одиниць.

Крім традиційних стилістичних засобів актуалізації комічного, Івлін Во в новелах пізнього періоду звертається до просодичного потенціалу мови, широко використовуючи емпатичний наголос, який утворюється звуковими акцентами, чергуванням парних звуків та повтором однакових; робить акценти на певних реченнях, виокремлюючи їх з великих описових абзаців за допомогою риторичних запитань та риторичних вигуків. Повторення синтаксичних структур зі зміною емпатичного наголосу наповнює семантичне поле фраз сарказмом.

Комічна інтенція автора в пізніх новелах реалізується також через лексичні і синтаксичні повтори, поєднання неоднорідних за семантикою компонентів в єдині структури та широкі інтертекстуальні включення.

У **висновках** зазначається, що творчість письменника глибоко укорінена в давню і плідну традицію англійської літератури – в її сатирико-гумористичний напрям, витоки якого сягають у Середньовіччя, починаючи з «Беовульфа» та «Кентерберійських оповідань» Чосера. Ця традиція знайшла в англійській літературі ХХ століття багато послідовників, серед яких такі видатні майстри сміху, як Кінгслі Еміс, Ентоні Пауелл, Олдос Хакслі, Томас Шарп, Бернард Шоу та ін. Видатним сатириком ХХ століття зарубіжна та вітчизняна критика одноставно визнає також Івліна Во, який розвинув та збагатив комічне літератури Великої Британії не тільки у своїх романах, але й у новелах.

Показано, що новели Івліна Во і раннього, і пізнього періоду належать до типу новел, у яких комічне відіграє вирішальну структурно-сміслову роль, що обумовлює нарративну стратегію на всіх рівнях тексту. Вона реалізується за допомогою комплексу структурних елементів і засобів, представлених на композиційно-структурному рівні комічно-інтонованою аурую, сатирико-гумористичним або

іронічним фіналом, комічними епізодами; на стилістичному рівні – мовними засобами комічного (комічні епітети, каламбури, нелогічні судження, фразеологізми зі зміненою структурою тощо).

На персонажному рівні поетика комічного новел обох періодів актуалізує імена героїв з акцентованою комічною семантикою, які разом з назвою утворюють поетонімну вісь – свого роду програмуєчий вектор оповідного модусу і одночасно важливий чинник комічної аури, що на відміну від усталеної англійської традиції (Ч. Діккенс, В. Теккерей, Т. Гарді, Дж. К. Джером) значно підсилює ідейно-сміслову і естетичну змістовність твору.

Характерною рисою новелістики Івліна Во є те, що трансформація комічного в основному відбувається через зміну тональності його форм. У ранніх новелах комічне тяжіє більше до гумористичних реєстрів з сатиричним або іронічним забарвленням. У новелах пізнього періоду переважає сатирична та сатирико-саркастична тональність, що пов'язано зі зміною об'єктів комічної критики, та збільшується структуроутворююча роль ергонімів, які активно вибудовують поетонімну вісь новел «The Sympathetic Passenger», «Tactical Exercise», «Love Among the Ruins» – Корпорація Бі-Бі-Сі, Армія, Держава.

У новелах пізнього періоду на перший план виходить висміювання соціально-політичних реалій і тенденцій повоєнної Англії, що особливо помітно в таких новелах, як «Tactical Exercise», «Compassion», «Scott-King's Modern Europe» та «Love Among the Ruins». Змінюється ставлення Івліна Во до власних персонажів – якщо в ранніх новелах він зазвичай над ними глузує, то в новелістиці пізнього періоду простежується пародія на усталені стереотипи, скептицизм, а інколи й сарказм автора.

Отже, новелістична спадщина Івліна Во і раннього, і пізнього періоду засвідчує його високу майстерність також і в жанрі малої прози сатирико-гумористичного спрямування, того спрямування, яке принесло йому славу видатного романіста.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Кумпан С.М. Комическое в ранних романах Ивлина Во как способ художественной трансформации действительности / С.М. Кумпан // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія «Літературознавство». – 2003. – Вип. 4 (36) – С.112–116.
2. Кумпан С.М. Отражение эпохи в романах Ивлина Во / С.М. Кумпан // Від бароко до постмодернізму. Зб. наукових праць. – Дніпропетровськ, 2004. – Вип. 7. – С. 316–321.
3. Кумпан С.М. Поэтика комического в рассказах Ивлина Во / С.М. Кумпан // Питання літературознавства: Науковий збірник. – Чернівці : Рута, 2006. – Вип. 72. – С. 33–40.
4. Кумпан С.М. Композиційні особливості романів Івліна Во / С.М. Кумпан // Іноземна філологія : Український науковий збірник. – Львів, 2007. – Вип. 118. – С. 148–152.

5. Кумпан С.М. Комическая картина мира в произведениях малой формы Ивлина Во / С.М. Кумпан // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2008. – Вип. 836. – С. 180–182.

6. Кумпан С.М. Реализация комического потенциала имён собственных в малых формах Ивлина Во / С.М. Кумпан // Світова культура на перехресті цивілізацій: Збірник наукових праць Кримського центру гуманітарних досліджень Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. – Сімферополь : Бизнес-Информ, 2013. – Вип. 7(1). – С. 131–137.

7. Кумпан С.М. Комизм ситуаций в художественной картине мира ранних новелл Ивлина Во / С.М. Кумпан // Научная дискуссия : вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : сборник статей по материалам XXVIII-XXIX международной заочной научно-практической конференции. – М.: Международный центр науки и образования, 2014. – №9–10 (28). – С. 29–36.

Додаткові публікації:

8. Кумпан С.М. Гендерные отношения глазами английского сатирика Ивлина Во // Пространство литературы, искусства и образования – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами / С.М. Кумпан // Сборник научных трудов по материалам VII Международной научно-практической конференции. – Х. : ХПИ, 2013. – С. 171–174.

АНОТАЦІЯ

Кумпан С.М. Новелістика Івліна Во: поетика комічного. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.04 – література зарубіжних країн. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2015 р.

У дисертації вперше у вітчизняному та зарубіжному літературознавстві здійснено комплексний аналіз новелістичної спадщини Івліна Во в аспекті поетики комічного. Виявлено жанрові ознаки творів малої форми Івліна Во за новелістичною моделлю та виокремлено ранній і пізній періоди новелістичної спадщини автора з урахуванням художньої своєрідності оповідної манери та історико-культурних чинників англійського літературного процесу 30–60-х років ХХ століття.

Окреслено проблемно-тематичне коло новелістики письменника, позначене базовими концептами і концептами, які характеризують основу британського національного світосприйняття того часу.

Виокремлено п'ятифазну оповідну модель, характерною рисою якої є акумуляція комічного в ранній і пізній новелістиці Івліна Во. Показано структуро- і смислоутворюючу роль персонажної системи та поетонімосфери новел у комічному забарвленні наративу та у створенні стихії комізму.

Виявлено комплекс мовних засобів, якими актуалізується комічна інтенція автора в новелах.

Дійшли висновку, що трансформація комічного в основному відбувається через зміну тональності його форм. У ранніх новелах комічне тяжіє більше до гумористичних реєстрів з сатиричним або іронічним забарвленням. У новелах

пізнього періоду переважає сатирична та сатирико-саркастична тональність, що пов'язано зі зміною об'єктів сміхової критики: на перший план виходить висміювання соціально-політичних реалій і тенденцій повоєнної Англії.

Ключові слова: Івлін Во, антропоніми з комічною інтенцією, жанрова модель новели, комізм персонажів, комізм ситуацій, комічне, новелістика, схема сюжетного розгортання тексту, мовні прийоми комічного.

АННОТАЦІЯ

Кумпан С.М. Новеллістика Івлина Во: поезика комического. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Черноморский государственный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2015 г.

В диссертации впервые в отечественном и зарубежном литературоведении осуществлен комплексный анализ новеллистического наследия Ивлина Во в аспекте поэтики комического. Выявлены жанровые признаки произведений малой формы Ивлина Во по новеллистической модели и выделены ранний и поздний периоды новеллистического наследия автора с учетом художественного своеобразия повествовательной манеры и историко-культурных факторов английского литературного процесса 30-60-х годов XX века.

Очерчен круг концептов новеллистики писателя, определены базовые концепты и концепты, которые характеризуют основу британского национального мировосприятия того времени.

Выделена пятифазная повествовательная модель, характерной чертой которой является аккумуляция комического в ранней и поздней новеллистике Ивлина Во. Показана структуро- и смыслообразующая роль персонажной системы и поэтономосферы новелл в комической окраске нарратива и в создании стихии комизма.

Выявлен комплекс языковых средств, которыми актуализируется комическая интенция автора в новеллах.

Сделан вывод, что трансформация комического в основном происходит за счет изменения тональности его форм. В ранних новеллах комическое тяготеет больше к юмористическому регистру с сатирической или ироничной окраской. В новеллах позднего периода преобладает сатирическая и сатирико-саркастическая тональность, что связано с изменением объектов комической критики: на первый план выходит осмеяние социально-политических реалій и тенденцій послевоенной Англии.

Ключевые слова: Ивлин Во, антропонимы с комической интенцией, жанровая модель новеллы, комизм персонажей, комизм ситуаций, комическое, новеллістика, схема сюжетного развёртывания текста, языковые приёмы комического.

SUMMARY

Kumpan S.M. The novellistics by Evelyn Waugh: poetics of the comic. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: 10.01.04 – Literature of Foreign Countries. – Petro Mohyla Black Sea State University. – Mykolaiv, 2015.

The thesis presents the comprehensive research on Evelyn Waugh's short stories of novella type. It is the first time in Ukrainian and foreign literary studies that the novellistics by Evelyn Waugh has been analyzed extensively in terms of poetics of the comic and its development throughout the writer's literary career.

Being the master of style, who is recognized worldwide, Evelyn Waugh not only continued the tradition of the comic classics of English literature of such writers as William Shakespeare, Jonathan Swift, Charles Dickens, William Thackeray, but also made a significant contribution to the development of English ironic and satirical comic mode, introducing general trends of the twentieth century prose into the narrative. His style still captures readers' and researchers' attention for its precision, expressiveness and modernity.

The novella genre features have been determined within the scope of Evelyn Waugh's short stories and those matching the novella model have been singled out. Taking into account the peculiarities of the author's narrative style, historical and cultural factors of English literary processes in 1930-60-ies, two periods in Evelyn Waugh's short story writing have been identified; the early period comprises sixteen novellas written in 1926–1936, and seven novellas of 1939–1963 belong to the late period.

Evelyn Waugh's novellas have been proved to belong to a particular type of short stories in which the comic bears major role in forming the structure and influencing the content at all levels of the narrative. The ways of actualization of the comic of characters and the comic of situations and their roles in the creation of the comic picture of the world in novellistics of both periods have been considered on the basis of the latest theories of the comic.

The analysis reveals the traditional and innovative features in the novellistics of Evelyn Waugh. The structural and semantic peculiarities of Evelyn Waugh's novellas, both early and late, have been proved to be determined by the comic as the main pathos of the narrative. The plot development pattern has been singled out alongside with the five-step narrative model with accumulation of the comic as the crucial feature both in early and late novellas by Evelyn Waugh. Starting with the novella title, which is always a certain projection of the writer's comic intention, and in combination with the comic potential of anthroponym system of the narrative, Evelyn Waugh creates poetonym axis, marked with satirical, humorous or ironic aura, which is extended by accumulation of details, description of characters and events in a funny or eccentric manner, contrary to conventions and standards.

The poetics of the comic in both periods of the writer's literary career is based on the actualization of the characters' names with emphasized comic semantics, which works as an efficient way to strengthen the comic intention and esthetic content of the plot.

The main concepts in the narration of early and late novellas have been identified.

A set of stylistic resources to create the comic context and to convey the author's comic intention has been specified, including metaphors, comparisons and epithets,

rhetorical questions and exclamations, lexical and syntactic redundancy, puns, oxymorons, lexical ambiguity, emphatic stress, and extensive use of intertextual references.

The conclusion has been made that the comic of early and late novellas by Evelyn Waugh demonstrates transformation due to the mode changes in its forms. Early comic novellas tend to be more humorous and ironical with some satirical implications, while the predominant mode of late novellas is more satirical and sarcastic. The shift to satire in Evelyn Waugh's late novellas recognizes the change of comic criticism object thus reflecting socio-political trends and realities in post-war England, which is evident in such novellas as «Tactical Exercise», «Compassion», «Scott-King's Modern Europe» and «Love Among the Ruins».

Key words: Evelyn Waugh, anthroponyms with comic intention, the comic, the comic of characters, the comic of situations, comic verbal means, novellistics, novella genre model, plot development pattern of the text.